

II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 341.9

© 2012 р. О.Т. Волощук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ТА ПОЛІТИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УРЯДУ ЯК ВИЩОГО ОРГАНУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Досліджуються проблеми визначення поняття та сутності відповідальності уряду, аналізується різні погляди вчених на окреслену проблему, а також розглядається співвідношення конституційно-правової відповідальності уряду та політичної відповідальності уряду, визначаються їх спільні та відмітні риси.

Ключові слова: уряд, відповідальність, відповідальність уряду, конституційно-правова відповідальність уряду, політична відповідальність уряду.

Постановка проблеми. Одним з елементів системи взаємної відповідальності інститутів державної влади є відповідальність уряду перед главою держави та парламентом. Як свідчить українська політична практика, відправити уряд у відставку – відносно легко, набагато складніше – зробити це конституційно, оскільки вітчизняне законодавство далеке від досконалого, містить багато «білих» плям, що потребують свого вирішення та відповідного реагування зі сторони законодавців. Оптимальне вирішення цього питання забезпечить дієвість політичної системи і системи державної влади зокрема та відповідно повноцінну реалізацію базового демократичного принципу розподілу влад.

Ступінь наукової розробки проблеми. Незважаючи на те, що уряд є одним з вищих органів держави, якому належить виконавча політична влада і без якого немислима жодна держава, науковці присвячують цьому органу значно менше уваги, ніж, скажімо, парламентам. Хоча окремі аспекти досліджуваного питання були предметом наукового аналізу ряду вітчизняних учених. Зокрема, можна виділити В. Б. Авер'янова, Ю. Г. Барабаша, І. І. Дахову, О. В. Мельник, С. Г. Серьогіну, В. М. Шаповала. На окрему увагу заслуговує колективна праця І. О. Кресіної, А. А. Коваленко, С. В. Балана, які в рамках дослідження інституту імпичменту зосереджували також увагу і на загальнотеоретичному визначенні поняття “відповідальність” та його складових елементах. Що ж до політичних оглядачів, то вони теж, зазвичай, обмежуються лапідарною інформацією, що можна пояснити тим, що урядова діяльність не має публічного характеру, на відміну від парламентської. Крім цього, вважаємо, що доволі далекий від системного аналізу діяльності уряду після прийняття конституційних змін та їх скасування. Безперечно, вра-

ховуючи усе це, нові наукові дослідження у даному напрямку об'єктивно необхідні.

Мета статті полягає в дослідженні поняття та сутності конституційно-правової та політичної відповідальності уряду як одного з вищих органів державної влади.

Виклад основного матеріалу. Найбільш поширеним механізмом відповідальності уряду є прийняття **рішення щодо відставки уряду**. У більшості випадків таке рішення приймається парламентом або ж главою держави «з політичних мотивів». В. М. Шаповал із цього приводу зауважує, що президент може звільнити з посади кожного і всіх членів уряду з політичних міркувань і без обґрунтування свого рішення вчиненням ними правопорушень [17, с. 323]. Залежно від того, яка роль відводиться та значення належить у цій процедурі главі держави, у світовій практиці розрізняють **дві моделі реалізації відповідальності уряду: виключна відповідальність** – уряд відповідальний лише перед главою держави; **подвійна відповідальність** – уряд відповідає одночасно перед главою держави та парламентом [17, с. 318]. *Перша модель* діє у Бразилії, Домініканській Республіці, Індонезії, Мексиці, Південній Кореї, США, тобто переважно у державах з президентською формою правління, та, як виняток, у Люксембурзі, Норвегії, які є конституційними монархіями. *Друга модель подвійної відповідальності* в зарубіжних демократичних державах діє також переважно у президентських республіках – у Аргентині, Перу, Уругваї, як виняток, у Португалії, країні зі змішаною формою правління, та у Бельгії, Нідерландах, Данії, які є конституційними монархіями. Відповідальність уряду перед главою держави відсутня у державах з парламентською формою правління та переважній більшості держав зі змішаною формою правління. У європейських державах зі

змішаною формою правління, де президентам належать значні повноваження у галузі виконавчої влади, а самі уряди формуються де-юре повністю (Ісландія) або частково (Фінляндія) без участі парламенту, уряди відповідають лише перед парламентами своїх країн. Водночас у цьому зв'язку варто нагадати практику, яка складалася у ряді пострадянських країн зі змішаною республіканською формою правління, коли окремі члени уряду відповідальні тільки перед президентом, котрий може звільнити їх з посади на власний розсуд (наприклад, у Киргизстані) [17, с. 324]. Також варто пам'ятати, що **політична практика**, яка склалася в той чи інший період життя країни, може вносити свої корективи в дану ситуацію. Так, у російській юридичній літературі зазначається, що хоча формально звільняти Президент міністрів повинен за «пропозицію» глави уряду, Президент правила цього не дотримується. По-перше, не зрозуміло чи з цього приводу він повинен готувати письмове клопотання, про це нічого не йдеться у тексті Конституції РФ, а, по-друге, як показує практика 1994-1996 років, широкі можливості Президента у цій галузі не піддаються обговоренню. Фактично саме главі держави належить тут вирішальне слово. Що ж стосується в цілому відповідальності уряду, то у Росії Президент може відправити у відставку уряд, коли тільки забажає, не питаючи при цьому згоди парламенту [16, с. 221, 228].

Аналіз юридичної літератури та конституційного законодавства з окресленої проблематики засвідчує, що немає єдиного підходу до визначення поняття та сутності відповідальності уряду. Немає чітких меж між конституційно-правовою і політичною відповідальністю уряду. Інколи вчені використовують ці два поняття як тотожні. На думку Я. І. Ленгера та Ю. Ю. Бисаги, подібного роду думки мають мало спільного з істиною, оскільки будь-яка юридична відповідальність має зв'язок з політикою, тобто з інтересами груп осіб, що стоять у влади. А тому, на їхню думку, «спроба представити відповідальність у конституційному праві як якесь унікальне поєднання принципово різних правових явищ призводить на практиці до елімінації власне поняття конституційно-правової відповідальності, пропадає межа між юридичною відповідальністю та неюридичними формами цього феномену. Дана концепція неприйнятна через суперечність самої природи юридичної відповідальності... Якщо залишитися на позиціях авторів цієї концепції і бути повністю послідовними, то в зміст юридичної відповідальності ми повинні включа-

ти і громадський осуд, і моральний бойкот, і просто відставку особи в результаті вотуму недовіри» [4]. Інший учений з цього приводу В. О. Лучін відзначав, що «не можна ставити конституційну відповідальність у підпорядкування політичній відповідальності» [5, с. 31-35]. Деякі вчені вважають відставку уряду різновидом політичної відповідальності [18, с. 37]. У науковій літературі висловлюється також думка про те, що відповідальність уряду - особливий вид відповідальності у сфері державної влади, що має риси як політичної, так і юридичної, а саме конституційно-правової відповідальності. Як бачимо, позиції вчених з окресленої проблеми розбігаються. Мабуть, неоднозначне тлумачення поняття відповідальності уряду пов'язано з тим, що дотепер у вітчизняній юридичній науці немає єдиного підходу до визначення поняття самої відповідальності. Це цілком закономірно, оскільки предметна сфера, що охоплюється поняттям відповідальності, постійно змінюється. Навіть у рамках конкретної юридичної науки термін «відповідальність» застосовують для визначення різних аспектів діяльності суб'єкта, і кожний вид відповідальності має властиву тільки йому специфіку. Отже, сучасне вживання цього терміна неоднозначне. Він містить у собі як *позитивний аспект* (відповідальність за порушення якоїсь норми в розумінні відповідального поведіння), так і *ретроспективний* (негативні наслідки для порушника соціальної норми). Головна відмінність тлумачення відповідальності у праві від її розуміння в етиці, психології, соціології та філософії полягає в тому, що підставою відповідальності в праві є **правопорушення**, а основний акцент зміщується на її **ретроспективний аспект**. На нашу думку, якраз ці аспекти іноді дослідники і відкидають при аналізі відповідальності уряду, тому і відбувається підміна понять чи їх ототожнення. У цьому зв'язку нам більше імпонує позиція С. Г. Серьогіної, яка вважає, що конституційно-правова відповідальність може застосовуватися тільки за правопорушення в конституційному праві, тобто підставою правової відповідальності уряду є встановлений факт правопорушення з боку урядовців, передбачений конституційним законодавством, а політична має принципово інший характер, оскільки її підстава - недоцільність діяльності посадових осіб, а не вчинення ними правопорушень. З цього випливає, що мета конституційно-правової відповідальності - припинити порушення конституційної законності, а політичної - усунення невідповідності між урядовою політикою й вимогами глави

держави чи парламентської більшості [8, с. 22-23]. На думку О. Сушинського, саме делікт лежить в основі розмежування конституційної і політичної відповідальності (чим, однак, на думку дослідника, не ставиться під сумнів рухливість межі між політичною і конституційною відповідальністю), саме це виключає визнання конституційної відповідальності видом політичної, і саме таке розуміння веде до відмови від сформованого уявлення про те, що конституційна відповідальність знаходиться на перетині юридичної та соціальної відповідальності, яким, власне кажучи, розмиваються ознаки конституційної відповідальності з виокремленням з її сутності юридичної складової [10].

Більш детальний аналіз політичної та конституційно-правової відповідальності дає можливість виявити їх **спільні риси та відмінності**. Так, *об'єктом політичної відповідальності* виступає політика в повному обсязі, а *об'єктом конституційної відповідальності* є лише найважливіші суспільно-політичні відносини. У конституційному праві політика, як зміст відносин втілюється в певну конституційно-правову форму. Безумовно, не всі політичні відносини стають конституційно-правовими, а лише найбільш важливі та значущі для суспільства. Право не може та й не повинно "замикати" всю практичну політику у своїх жорстоко формалізованих рамках [12, с. 53; 9, с. 37]. Однак поза правовими формами політика в багатьох випадках не може бути ні успішно вироблена, ні успішно реалізована. Саме тому конституційно-правові відносини являють собою юридичну форму політичних відносин як єдність найбільш узагальнених і соціально значущих чинників. З огляду на це сфера суспільних відносин, що є об'єктом конституційно-правової відповідальності, набагато вужча за сферу політичної відповідальності. *Суб'єктами обох видів відповідальності* виступають її функціонально різні носії: органи державної влади, політичні партії та громадські організації, професійні політики, окремі громадяни. Усіх їх поєднує те, що саме ними виробляється та втілюється в життя реальна політика. Та зауважимо, що у випадку, коли носій політичної відповідальності не повинен володіти будь-якими додатковими ознаками, то суб'єкт конституційно-правової відповідальності повинен мати певний державно-правовий статус, що зумовлює його деліктоздатність. Остання виступає як елемент конституційної компетенції державних і громадських органів, посадових осіб, конституційного статусу особи [11, с. 12]. Юридична відповідаль-

ність передбачає наявність нормативної підстави юридичної норми та фактичної підстави - правопорушення. Нормативна підстава конституційної відповідальності повинна бути юридично формалізована в Конституції або в конституційному законодавстві. Проте існує думка, що конституційно-правова відповідальність застосовується й за відсутності чітко виражених формалізованих критеріїв. Д. Т. Шон, наприклад, вважає, що неможливо дати точний перелік обставин, які можуть бути підставою конституційно-правової відповідальності. Виходячи з цього, достатньою підставою для її настання він вважає неспроможність органів державної влади та посадових осіб впоратися з покладеним на них завданням, виробити курс політики, який би відповідав інтересам суспільства. Тому відставку уряду через те, що він не в змозі подолати, скажімо, економічну кризу в країні, Д. Т. Шон вважає мірою конституційно-правової відповідальності [18, с. 38-39]. Проте, як видається, тут ідеться не про конституційно-правову відповідальність, а про політичну, для настання якої достатньою підставою є невідповідність діяльності суб'єкта поглядам, переконанням, інтересам певних груп, народу в цілому. Та сама дія тягне за собою, залежно від політичних, соціальних умов країни, різну реакцію суспільства, політичних партій, засобів масової інформації, окремих громадян. Оскільки цей критерій піддається постійним змінам, він з об'єктивних причин формалізованим бути не може [6, с. 11]. Тому, коли немає наявних юридичних підстав, ідеться або про відповідальність політичну, або про прогалину в законодавстві, яку необхідно заповнити. Посилання на те, що неможливо дати точний перелік обставин, які можуть слугувати підставою конституційно-правової відповідальності у зв'язку зі складністю діяльності у сфері здійснення державної влади, малопереконливі. Владі притаманні вади, зумовлені природою її діяльності. Геній законодавця полягає саме в тому, щоб їх розпізнати і попередити. Оскільки, яким би нестабільним і різноманітним політичне життя не було, воно все ж таки не є безладним хаосом, а втілюється у відомі більш-менш тривкі типові форми, що можуть бути врегульовані загальним правом. Тому можна передбачити урядові акти, що порушують безперечні вимоги правового порядку й основні права громадян, гарантовані Конституцією [13, с. 119; 1, с. 55].

У юридичній літературі, на відміну від конституційно-правової відповідальності в порядку імпичменту, коли її підстави прямо встано-

влюються в конституції, власне політична відповідальність уряду значно суб'єктивна [2, с. 108-109]. Зокрема, підстави політичної відповідальності можуть бути: *зміна розстановки сил у парламенті; невідповідність дій урядовців інтересам політичної партії, членами якої вони є; підозра в непростийних вчинках; результати процедури інтерпеляції чи запитів депутатів* тощо. Однак при цьому відзначимо, що ці підстави практично не закріплюються на конституційному рівні. Необхідність застосування політичної відповідальності визначається не критеріями законності, а потребами конкретної політики, відображеними у волевиявленні депутатів парламенту. Уряд здійснює свої функції доти, доки його діяльність задовольняє парламент. При цьому уряд діє за власним правом, і його члени не розглядаються як довірені особи представницького органу, що виконують його волю. Насправді характер і значення такої відповідальності визначаються реальними політичними інтересами.

Наведене вище, на нашу думку, дає можливість зробити висновок про те, що **політична і конституційно-правова відповідальність, далеко не тотожні**, перша за обсягом ширша, а тому співвідноситься з конституційно-правовою як *родове і видове явище*. Оскільки підстава конституційно-правової відповідальності являє собою формалізацію критеріїв політичної оцінки поведінки, то будь-яка конституційно-правова відповідальність носить політичний характер. У цілому можна стверджувати, що політична відповідальність виступає інструментом, який забезпечує єдність дій усіх гілок влади з принципових питань державної політики та суспільного розвитку. І хоча політична відповідальність істотно відрізняється від конституційно-правової, проте сама можливість її застосування закріплюється в конституціях як елемент системи "стримань і противаг". Тому найчастіше політична відповідальність застосовується щодо уряду.

Якщо досліджувати й аналізувати вітчизняний досвід з окресленої проблематики, то потрібно зауважити, що в Україні заходи відповідальності уряду, закріплені законодавчо (наприклад, відставка Уряду (ч. 3. ст. 115 Конституції України [3]), мають основну мету запобігти збоям у реалізації механізму стримувань і противаг, визначеного в Конституції України. При цьому, як слушно відзначають Я. І. Ленгер і Ю. Ю. Бисага, характерною рисою конституційно-правової відповідальності є також той факт, що єдиної процедурної форми її застосування не існує, істотна частина санкцій конституційно-правової

відповідальності та їхнє застосування недостатньо повно урегульовані в чинному законодавстві [4]. Так, відповідальність Кабінету Міністрів України здебільшого має політичний характер. Уряд України й окремі його члени несуть відповідальність перед Президентом України, але її підстави чинним законодавством України узагалі не визначаються (п. 9 ст. 106 Конституції). Наприклад, ч. 3 ст. 115 Конституції України лише зазначає, що припинення повноважень Прем'єр-міністра України Президентом тягне за собою відставку всього уряду. Тобто Президент України діє на власний розсуд, а тому з цього випливає, що підстави відповідальності уряду, що не окреслені чітко в законодавчому порядку, можна кваліфікувати як суто політичні. Крім того, це частково пояснюється тим, що де-факто повноваження глави виконавчої влади поділені між Президентом України і Прем'єр-міністром України, який очолює уряд. Зрозуміло, що завдяки широкому виконавчим повноваженням Президент України бере найактивнішу участь у формуванні політики уряду і має на неї суттєвий вплив. Як вірно відмічається у юридичній літературі, достатньо поширена позиція, згідно якої та ж відставка КМУ за рішенням Президента України проголошуються заходами конституційної відповідальності "за нездатність виконувати функціональні обов'язки". Мабуть, вказані примусові заходи не можна ототожнювати із заходами класичної негативної відповідальності, оскільки їх застосування не пов'язано з двома об'єктивними підставами настання юридичної відповідальності - протиправним діянням і виною. "Нездатність виконувати свої обов'язки" - категорія суб'єктивна, тим більше, що оцінці піддається не діяльність конкретного суб'єкта (фізичної особи), а діяльність колегіального органу (уряду). Так, у новітній політичній історії України Президент В. А. Ющенко двічі відправляв уряд у відставку. При відставці КМУ В. Ф. Януковича [14] та Ю. В. Тимошенко [15] у відповідних указах причина відставки уряду взагалі не формулювалася, і зробити висновок про які-небудь зрозумілі мотиви таких рішень не представляється можливим. Проте зовсім інший зміст можна знайти у схожій Постанові Верховної Ради України (січень, 2006 рік) [7], де міститься не просто твердження про відставку Кабінету Міністрів України, але й наведено певну аргументацію (хоча більшою мірою політичну - невжиття дієвих заходів щодо стабілізації соціально-економічної ситуації, надмірна політизація діяльності уряду України, непрофесійність у зовнішньоєко-

номічній діяльності тощо). Однак щодо останнього випадку, то маємо відмітити, що він вельми своєрідний. Постанова Верховної Ради України, якою було оформлено відставку уряду Ю. Сханурова, яка так і не відбулася, і, на думку багатьох дослідників відповідальності уряду, є прикладом необдуманого рішення, прийнятого в інтересах мінливої політичної доцільності. Через півроку (26.07.2006 р.), парламент скасував власне рішення про відставку уряду. Зазначена Постанова приймалася в умовах “пореформеної” Конституції України, редакція якої встановила “нове” повноваження парламенту – вирішувати питання про відставку уряду (п. 12 ст. 85) і зберегла за ним “старі” повноваження – приймати резолюцію недовіри (ст. 87). Положення ст. 115 Конституції України свідчать, що вирішення питання про відставку та прийняття резолюції недовіри є, по суті, різними конституційними процедурами, попри однакові політичні наслідки – припинення повноважень уряду. Зокрема, вирішенню парламентом питання про відставку уряду має передувати добровільне складення повноважень членами уряду. Резолюція недовіри передбачає дотримання низки формальностей, прописаних в Основному Законі та Регламенті (внесення питання про відповідальність уряду за ініціативи не менш як 1/3 від конституційного складу парламенту, проведення засідання з цього питання не раніше ніж через 5 і не пізніше ніж через 10 днів від дня його внесення, надання урядовцям можливості висловитися, проведення голосування). У випадку з урядом Ю. Сханурова парламент не міг приймати рішення про відставку, оскільки уряд не робив попередньої заяви про складення повноважень, разом і з тим Постанова від 10.01.2006 року, однозначно, не була резолюцією недовіри, оскільки мала іншу назву і приймалася без дотримання відповідної процедури, а тому має незрозумілу правову природу [19].

Розглянуті рішення щодо “усунення” уряду від влади доволі показові. Їхні недоліки мають бути враховані парламентаріями з тим, щоб у майбутньому припинення повноважень уряду відбувалося у правовому полі. Крім цього, маємо відзначити, що у деяких державах парламент управі висловити недовіру не лише уряду в цілому, а й окремим міністрам (зокрема, це має місце у Греції, Словенії, Уругваї, тощо). Звільнення міністрів можливе й шляхом здійснення процедури імпичменту. У цьому зв'язку поділяємо пропозицію О. В. Мельник, яка вважає доцільним введення в Україні зазначених державно-

правових інститутів з метою посилення персональної відповідальності урядовців [6, с. 14].

Висновки. На основі вищенаведеного можна стверджувати, що у конституційній сфері, де надзвичайно великий потенціал концентрації політичних відносин, необхідне існування і політичної, і конституційно-правової відповідальності уряду. Ці два види відповідальності тісно взаємозв'язані спільною метою – забезпечити належне здійснення публічної влади, коли немає підстав для застосування юридичної відповідальності, застосовується політична. Їх поєднання, пріоритет того чи іншого виду відповідальності пов'язані з місцем та роллю уряду в системі розподілу влад, з його функціями та повноваженнями. Подальший розвиток інституту конституційно-правової відповідальності уряду України не може здійснюватися без удосконалення законодавства, яке регулює компетенцію Кабінету Міністрів України. Відсутність чіткого окреслення його повноважень робить неможливим визначення в законодавстві конкретних підстав відповідальності уряду.

Список літератури

1. Алексеев А. О. Безответственность монарха и ответственность правительства / А. О. Алексеева. - СПб., 1907. - 125 с.
2. Дахова І. І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: Монографія / І. І. Дахова. - Харків: «Фінн», 2008. - 200 с.
3. Конституція України від 28.06.1996 р.: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>
4. Ленгер Я. І., Бисага Ю. Ю. Відповідальність вищих органів державної влади: окремі аспекти / Я. І. Ленгер, Ю. Ю. Бисага // Форум права. - 2008. - № 3: [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08ljivoa.pdf>
5. Лучин В. О. Ответственность в механизме реализации Конституции / В. О. Лучин // Журнал российского права. - 2002. - № 7. - С. 31-35.
6. Мельник О. В. Конституційно-правова і політична відповідальність вищих органів державної влади / О. В. Мельник // Науковий вісник НАВСУ. - К., 1999. - № 1. - С. 10-15.
7. Постанова Верховної Ради України “Про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України”: від 10.01.2006 р. // ВВР. - 2006. - № 37. - Ст. 320.
8. Серьогіна С. Г. Відповідальність уряду як елемент форми правління / С. Г. Серьогіна //

Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2004. - Вип. 66. - С. 21-31.

9. Степанов И. М. Конституция и политика / И. М. Степанов. - М.: Наука, 1984. - 137 с.

10. Сушинський О. Вища відповідальність: Концептуальний аспект / О. Сушинський [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zgroup.com.ua/print.php?articleid=403>

11. Тарасов О. А. Конституционные основы ответственности государственных органов / А. О. Тарасов. - Автореф. дисс. к. ю. н. - М., 1986. - 24 с.

12. Тененбаум В. О. Категории «политика» и «власть» в науке конституционного права / В. О. Тененбаум // Проблемы конституционного права. Вып. 1 (2). - Саратов, 1974. - С. 50-64.

13. Токвиль А. Демократия в Америке / А. Токвиль. - М.: Иностран. Лит-ра, 1992. - 319 с.

14. Указ Президента України “Про відставку Кабінету Міністрів України”: від 05.01.2005 р., № 9/2005 // [Електронний ресурс]: Режим

доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/9/2005>

15. Указ Президента України “Про припинення повноважень Прем’єр-міністра України Ю. Тимошенко та відставку Кабінету Міністрів України”: від 08.09.2005 р., № 1234/2005 // Урядовий кур’єр. - 08.09.2005. - № 171.

16. Шаблинский И. Г. Пределы власти. Борьба за российскую конституционную реформу (1989-1995 гг.). Монография / И. Г. Шаблинский. - М.: Центр конституционных исследований МОНФ, 1997. - 248 с.

17. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник / В. М. Шаповал. - К.: Юрінком Інтер, 2008. - 480 с.

18. Шон Т. Д. Конституционная ответственность / Т. Д. Шон // Государство и право. - 1995. - № 7. - С. 35-43.

19. Ярмиш О., Червяцова А. Якщо у відставку, то конституційно / О. Ярмиш, А. Червяцова // Режим доступу: <http://khp.org/index.php?id=1266483052>

Стаття надійшла до редколегії 12 червня 2012 року.

Рекомендована до опублікування у “Віснику” членом редколегії А.З. Георгіцію.

О.Т. Voloschuk

Constitutional legal and political responsibility of the Government by a higher body state power

Summary

In this article the problem definition and essence of responsible government study, different views of scientists outlined the problem is analyzed and the ratio of the constitutional and legal responsibilities of government and political responsibility of government is considered their common features are defined.

Key words: government responsibility, the responsibility of government, constitutional and legal responsibility of the government, the political responsibility of government.

О.Т. Волощук

Конституционно-правовая и политическая ответственность правительства как высшего органа государственной власти

Аннотация

Исследуются проблемы определения понятия и сущности ответственности правительства, анализируются различные точки зрения ученых на очерченную проблему, а также рассматривается соотношение конституционно-правовой ответственности правительства и политической ответственности правительства, определяются их общие и отличительные черты.

Ключевые слова: правительство, ответственность, ответственность правительства, конституционно-правовая ответственность правительства, политическая ответственность правительства.